

Karl Johansskolan
Amiralitetsgatan 22
414 62 Göteborg

2010-05-20
1 (19)
Dnr: 40-2009:1774

Kvalitetsgranskning av Karl Johansskolan i Göteborgs kommun

Skolinspektionens beslut

Skolinspektionen har genomfört en granskning av undervisningen i Karl Johansskolan. Syftet har varit att bedöma kvaliteten i undervisningen i svenska och naturorienterande ämnen gällande läsprocessen. Granskningen har omfattat skolornas årskurser 4-6. Skolinspektionen har granskat om:

- skolan använder läsprocessen aktivt i undervisningen i svenskämnet och i de naturorienterande ämnena
- skolan genomför undervisning i svenska och i de naturorienterande ämnena i sådana kommunikativa sammanhang som främjar elevernas kontinuerliga läsutveckling

I begreppet läsprocessen i undervisningen ingår i denna granskning att eleverna får möjlighet att läsa, tala, lyssna och skriva med syfte att utvecklas så långt som möjligt i sin läsutveckling. De kommunikativa sammanhangen handlar om att samtliga elever ges möjlighet att uttrycka sina reflektioner och erfarenheter av lästa texter i ett socialt sammanhang.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i ämnet svenska med inriktning mot läsprocessen så att:

- skolan organiserar undervisningen så att eleverna ges möjlighet till kommunikation och samarbete
- skolan organiserar och genomför undervisningen i samverkan med eleverna
- texterna väljs utifrån elevens utvecklingsnivå
- lärarna förbereder läsning genom att ge eleven förförståelse till texten
- eleverna bearbetar och kommunicerar kring texter i undervisningen
- lärarna ges möjlighet till kompetensutveckling och samverkan med inriktning mot läsprocessen

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i de naturorienterande ämnena med inriktning mot läsprocessen så att:

- skolan organiserar och genomför undervisningen i samverkan med eleverna
- eleverna möter olika slags texter
- texterna väljs utifrån elevens utvecklingsnivå
- lärarna förbereder läsning genom att ge eleven förförståelse till texten
- eleverna bearbetar och kommunicerar kring texter i undervisningen
- skolans resultat i naturorienterande ämnen följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen
- lärarna ges möjlighet till kompetensutveckling och samverkan med inriktning mot läsprocessen

Skolinspektionen följer upp de bedömningar som granskningen resulterat i. Senast inom tre månader från dagen för beslutet, dvs. den 20 augusti 2010, ska Karl Johansskolan lämna en redovisning till Skolinspektionen i Göteborg. Redovisningen ska beskriva de åtgärder skolan vidtagit och en plan för det fortsatta arbetet.

Rektorn har tagit del av och givits möjlighet att lämna synpunkter på sakuppgifter i rapporten. Övriga skolrelaterade regelbrister som eventuellt framkommit vid granskningen har rapporterats muntligt till rektorn. Skolinspektionen kommer också att följa upp dessa regelbrister vid nästa tillsyn.

Skolinspektionens granskning av Läsprocessen i svenska och naturorienterande ämnen, årskurs 4 - 6 i Karl Johansskolan i Göteborgs kommun

Bakgrund

Skolinspektionen har genomfört en kvalitetsgranskning av undervisningen i svenska och naturorienterande ämnen avseende läsprocessen för årskurserna 4-6. Granskningen har berört 31 skolor i 24 kommuner under perioden oktober till december 2009. Av de 31 skolorna är 27 kommunala och 4 fristående skolor. Karl Johansskolan i Göteborgs kommun ingår i denna granskning. Skolinspektionens övergripande iakttagelser och slutsatser från granskningens samtliga berörda skolor redovisas i Skolinspektionens rapport "Läsprocessen i svenska och naturorienterande ämnen, årskurs 4-6".

Övergripande information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens webbplats (<http://www.skolinspektionen.se/Kvalitetsgranskning/>).

Kvalitetsgranskningens syfte

Den här granskningen syftar till att undersöka om skolan främjar alla elevers läsutveckling genom att skolan använder läsprocessen aktivt i undervisningen. Granskningen ska också undersöka om eleverna får möjlighet att utvecklas i ett kommunikativt sammanhang – dvs. att eleverna får ge uttryck för sina reflektioner och erfarenheter av texter i ett socialt sammanhang. Brister i de berörda skolorna ska uppmärksammas så att skolorna kan förbättra undervisningen när det gäller läsprocessen, med högre måluppfyllelse som följd.

Bakgrunden till denna granskning är att forskning och andra utvärderingar har pekat på försämringar över tid gällande läsprocessens del i undervisningen. De försämringar som framkommit handlar bland annat om hur undervisningen utformats. Dessutom har förutsättningarna för en undervisning av god kvalitet ifrågasatts. Slutligen har elevers resultat i relation till deras läsning blivit sämre.¹

Granskningens bedömningsområden presenteras nedan. Därefter redogörs för de bedömningar och iakttagelser som Skolinspektionen gjort av Karl Johanssskolan. Inledningsvis bedöms undervisningen i svenskämnet och därefter följer en bedömning av skolans undervisning i de naturorienterande ämnena. Samtliga områden och kriterier bedöms. I de fall där Skolinspektionen anser att åtgärder behöver vidtas från skolans sida framkommer detta i strecksatser under bedömningstexten. Skolinspektionens bedömningar grundar sig i författningsstöd såväl som forskningsstöd. Tillsammans utgör de underlag för hur skolan bör arbeta med läsprocessen i undervisningen. Det författnings- och forskningsstöd som granskningen vilar på återfinns som bilaga till detta beslut.

De bedömningar som Skolinspektionen har gjort utgår från analyser av olika dokument från skolan. Vidare har en enkät till de lärare som undervisar i svenska och naturorienterande ämnen i årskurs 4-6 använts. Två inspektörer har besökt skolan i fyra dagar och intervjuat rektorn/rektorer, lärare och elever. Dessutom har inspektörerna genomfört klassrumsobservationer. Besöket på Karl Johanssskolan gjordes den 13-16 oktober 2009.

Bedömningskriterier

Skolinspektionen bedömer undervisningen i svenska och naturorienterande ämnen utifrån följande bedömningsområden och kriterier:

1. *Organisation av undervisningen:*

¹ För ytterligare bakgrund med tillhörande referenser, se Skolinspektionens övergripande rapport "Läsprocessen i svenska och naturorienterande ämnen, årskurs 4-6".

- skolan organiserar undervisningen så att eleverna ges möjlighet till kommunikation och samarbete

- skolan organiserar och genomför undervisningen i samverkan med eleverna

2. *Bearbetning av och kommunikation kring texten:*

- eleverna möter olika slags texter

- texterna väljs utifrån elevens utvecklingsnivå

- lärarna förbereder läsning genom att ge eleven förförståelse till texten

- eleverna bearbetar och kommunicerar kring texter i undervisningen

- varje elevs kunskapsutveckling gällande läsning utvärderas och bedöms

3. *Miljö och förutsättningar för undervisningen:*

- skolans fysiska miljö stödjer läsprocessen

- skolans resultat i ämnet svenska och naturorienterande ämnen följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen

- lärarna ges möjlighet till kompetensutveckling och samverkan med inriktning mot läsprocessen

Karl Johansskolan

Karl Johansskolan ligger i stadsdelen Majorna i ett område omgärdat av så kallade "landshövdingehus" med hyresrätter och bostadsrätter. Cirka 25 procent av eleverna har utländsk bakgrund. Skolan har elever i förskoleklass och elever i årskurserna 1–9, allt som allt 506 elever, varav 127 i årskurserna 4–6. Lärarna är organiserade i vertikala "spår" från förskoleklass till årskurs 9. Spåren fyller idag liten funktion då lärarna organiserat sig i informella arbetslag med lärare i årskurserna 1–3, 4–5 och 6–9. Skolan leds av två rektorer och har under senaste åren haft en omorganisation mot de spår som idag utgör indelningen av lärare och elever. Omorganisationen i kombination med ett vikande elevunderlag har gjort att lärare bytts ut. Eleverna i årskurserna 4–6 har och har haft flera olika lärare i svenska och naturorienterande ämnen. För vissa klasser är lärarna i svenska nya för eleverna denna termin. Årskurs 6 hör till vad skolan kallar "högstadiet" och därigenom byter eleverna lärare i denna årskurs. Eleverna i årskurserna 4 och 5 är organiserade i åldershomogena klasser med mentorer som till stora delar har hand om all undervisning i sina klasser.

Läsprocessen i svenska

Organisation av undervisningen

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att eleverna inte ges möjligheter till kommunikation och samarbete i tillräcklig omfattning i alla klasser. Vidare bedömer Skolinspektionen att undervisningen inte organiseras och genomförs i samverkan med eleverna förutom vid val av skönlitteratur.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i ämnet svenska med inriktning mot läsprocessen så att:

- skolan organiserar undervisningen så att eleverna ges möjlighet till kommunikation och samarbete
- skolan organiserar och genomför undervisningen i samverkan med eleverna

Skolinspektionens iakttagelser

Lärarna i årskurserna 4 och 5 undervisar eleverna till allra största del både i svenska och no och framhåller att de ofta arbetar tematiskt och att svenska integreras i fler ämnen. Dock har de denna termin ännu inte arbetat ämnesövergripande i svenska och no. I årskurs 6 har eleverna olika lärare i svenska och no och där har man inte arbetat ämnesövergripande eller tematiskt.

Skolan har uppmärksammat elevernas dåliga kunskapsresultat och införde därför läsning som skolans val från och med höstterminen 2009. Detta innebär att eleverna läser skönlitterära böcker 60 minuter per vecka. Enligt eleverna får de oftast välja böcker efter intresse när de ska läsa skönlitterära böcker.

Eleverna har inte varit med vid planeringen av undervisningen i svenska, vare sig vad gäller ämnesinnehåll eller arbetsformer. Lärarna menar att det är svårt att planera undervisningen tillsammans med eleverna då de ännu inte känner till vilka arbetsformer som kan användas. Vid flertalet av de lektioner som observerades vid granskningen arbetade eleverna främst enskilt med texter och läraren var mottagare av de svar eleverna gav på frågor kring texten. Det förekom ytterst få gemensamma diskussioner kring texter och de samtal som fördes var främst samtal mellan lärare och elev.

Bearbetning av och kommunikation kring texten

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att skolan ger eleverna rika möjligheter att läsa, dock utmanas eleverna generellt inte då skolan inte anpassar texter efter elevernas olikheter förutom vid val av skönlitteratur. Vidare bedömer Skolinspektionen att eleverna inte förbereds för texter, att de inte bearbetar texter gemensamt samt att de inte kommunicerar kring texter i tillräcklig utsträckning i alla klasser. Skolinspektionen bedömer också att skolan utvärderar elevernas kunskapsutveckling gällande läsning.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i ämnet svenska med inriktning mot läsprocessen så att:

- texterna väljs utifrån elevens utvecklingsnivå
- lärarna förbereder läsning genom att ge eleven förförståelse till texten
- eleverna bearbetar och kommunicerar kring texter i undervisningen

Skolinspektionens iakttagelser

För att bygga upp elevernas förförståelse i samband med att ett nytt ämnesområde ska presenteras eller att en ny text ska läsas åskådliggör lärarna enligt egen utsago ämnesområden på olika sätt såsom att skriva tankekartor, dramatisera eller visa bild och film. De kan även gå igenom nya ord och begrepp gemensamt. Vid läsning av skönlitteratur säger lärarna att de föredrar att inte berätta om böckerna då det skulle förta läsupplevelsen. Vid de klassrumsobservationer som gjordes av undervisning i svenska vid granskningen förbereddes eleverna endast i liten grad för läsning av nya texter och eleverna bekräftar att de oftast får texten utan att den förbereds på något sätt för dem. Eleverna menar att det är upp till dem att fråga läraren om de inte förstår texten eller om svåra ord förekommer.

Enligt lärarna anpassar de läsningen efter vilket syfte de har med texten när en ny text ska läsas. Eleverna kan läsa texten högt, läraren läser ibland texten högt och eleverna läser texten tyst för sig själva. Enligt eleverna är det vanligast att eleverna läser texten tyst för sig själva. Detta bekräftades vid de observationer som gjordes vid granskningen.

När eleverna bearbetar texter som de läst får de ofta frågor till texten som de ska besvara. Frågorna kan även styra vilka arbetsformer som används, om eleverna ska arbeta i par eller diskutera frågorna. I läsförståelseboken får eleverna i årskurserna 4 och 5 träna på att hitta svar i texten, identifiera huvudbudskapet och motivera sina svar. Eleverna arbetar till stor del enskilt med dessa böcker. Vid samtal med eleverna framkommer att de känner till att det finns olika texter såsom fabler, fantasy, dikter och artiklar men de har inte talat om att texter kan läsas på olika sätt såsom översiktsläsning eller djupläsning. De har inte heller pratat om vad som gör texter mer eller mindre bra eller fått

frågor där de fått uttrycka vad de tyckte om texten. Lärarna berättar dock att de arbetar med att eleverna ska känna till olika slags texter och vad som skiljer dem åt. Vid de observationstillfällen som gjordes vid granskningen förekom vare sig samtal om lässtrategier eller texttyper, inte heller fördes några gemensamma samtal kring texter. I de fall läraren gick igenom svar till text besvarades frågorna kortfattat av eleverna och ledde inte till fördjupade samtal kring det som sades.

När eleverna läser skönlitteratur får de ibland berätta om den bok de läst för klassen eller skriva bokrecensioner men skönlitteraturen tycks sällan vara utgångspunkt för hur man går vidare i undervisningen. Om eleverna skrivit en berättelse eller dikt läser de ibland upp texten för klassen. I såväl samtal med lärare och elever som vid observationer framkommer att variationen i klasserna kring hur texter bearbetas och används är stor på skolan. Dock framkommer att eleverna ytterst sällan ges möjlighet att dramatisera eller filmatisera texter i svenska. Det händer att eleverna läser sina texter för en kamrat eller för klassen men eleverna berättar att de då sällan får respons på sina texter. De har inget läromedel i svenska som de följer men de har en läsförståelsebok med texter av olika slag med tillhörande frågor av varierande svårighetsgrad som de använder i årskurserna 4 och 5, övriga texter väljs av lärarna.

För att följa upp elevernas kunskapsuppföljning i svenska används främst de skriftliga omdömena samt de nationella ämnesproven i svenska i årskurserna 3 och 5. Om det visar sig att elever har bristande läsförmåga eller inte når upp till kravnivån på de nationella ämnesproven får eleverna träna läsförståelse på olika sätt och ofta kopplas specialpedagogiskt stöd in. Lärarna använder sig av olika utvärderingsinstrument men har inget gemensamt material i årskurserna 4–6 som de använder för att bedöma elevers läsförmåga. Skolan genomför läsförståelsetest i årskurs 2 och 9.

Eleverna får information om sina resultat på de nationella ämnesproven i årskurs 5 i svenska. Dock framkommer vid intervju att eleverna är osäkra på vad de ska göra för att förbättra sin läsförståelse.

Skolinspektionen har tagit del av ett antal individuella utvecklingsplaner med skriftliga omdömen i svenska. De skriftliga omdömena ger en prognos om eleverna beräknas nå målen eller inte utifrån uppnåendemålen i årskurs 5 och 9 med hänvisning till strävmålen.

Miljö och förutsättningar för undervisningen

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att skolans miljö i stort stödjer läsprocessen och att skolans resultat i ämnet svenska följs upp och utvärderas. Dock behöver lärarna fördjupa det pedagogiska utvecklingsarbetet mellan lärarna inom arbetslaget men också mellan avlämnande och mottagande lärare.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i ämnet svenska med inriktning mot läsprocessen så att:

- lärarna ges möjlighet till kompetensutveckling och samverkan med inriktning mot läsprocessen

Skolinspektionens iakttagelser

Skolan har inte tillgång till grupprum men vissa klassrum har en soffa och i ett klassrum finns små mattor som eleverna använder för att sitta på golvet och läsa. I klassrummen i årskurserna 4 och 5 exponeras såväl skönlitteratur som faktaböcker, dock exponeras elevernas texter i liten utsträckning. I vissa klassrum finns dator och projektor (kanon) eller smartboard.

Skolan har ett bibliotek men detta är inte bemannat. Skolan använder ändå biblioteket. Eleverna i årskurs 6 går regelbundet till stadsdelens kommunala bibliotek och årskurserna 4 och 5 beställer böcker regelbundet från bibliotekscentralen.

Lärarna i årskurserna 4 och 5 samverkar och för pedagogiska samtal med varandra på de möten som regelbundet genomförs, men lärarna i årskurs 6 samverkar främst med lärarna i årskurserna 6–9. Lärarna anser att skolledningen leder den pedagogiska utvecklingen på skolan och att de stödjer elevernas läsutveckling genom att de infört läsning som skolans val. Samtliga lärare är behöriga för de årskurser de undervisar i svenska, men berättar att den kompetensutveckling som sker ofta sker på lärarnas fritid.

Läsprocessen i naturorienterande ämnen

Organisation av undervisningen

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att undervisningen inte organiseras och genomförs i samverkan med eleverna.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i de naturorienterande ämnena med inriktning mot läsprocessen så att:

- skolan organiserar och genomför undervisningen i samverkan med eleverna

Skolinspektionens iakttagelser

Lärarna är nya för samtliga elever i årskurserna 4–6 i naturorienterande ämnen (no) detta läsår. Samtliga lärare i årskurserna 4–6 har endast undervisat eleverna i no cirka två månader. Någon klass har fokuserat samhällsorienterande ämnen och har precis startat med undervisning i no.

När eleverna har arbetat på egen hand har de hittills arbetat i par, i grupp eller enskilt. De har denna termin ännu inte i så stor utsträckning utgått från texter i undervisningen.

Eleverna har inte varit med vid planeringen vare sig vad gäller ämnesstoff eller arbetsätt. De har inte heller varit med och valt vilka texter som ska användas.

Bearbetning av och kommunikation kring texten*Skolinspektionens bedömning*

Skolinspektionen bedömer att eleverna inte möter olika slags texter i tillräcklig omfattning och att texterna inte anpassas till varje elevs utvecklingsnivå. Vidare bedömer Skolinspektionen att eleverna inte förbereds för texter, att de inte bearbetar texter gemensamt samt att de inte kommunicerar kring texter i tillräcklig utsträckning.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i de naturorienterande ämnena med inriktning mot läsprocessen så att:

- eleverna möter olika slags texter
- texterna väljs utifrån elevens utvecklingsnivå
- lärarna förbereder läsning genom att ge eleven förförståelse till texten
- eleverna bearbetar och kommunicerar kring texter i undervisningen

Skolinspektionens iakttagelser

För att bygga upp elevernas förförståelse i samband med att ett nytt ämnesområde ska presenteras eller att en ny text ska läsas skriver läraren ibland svåra ord på tavlan som sedan förklaras för eleverna, men enligt eleverna är det också vanligt att ingen förberedelse för texten görs utan eleverna ska läsa texten tyst för sig själva. Lärarna berättar att de gjort studiebesök och att en del av undervisningen förlagts utomhus och då är kopplad till praktiska moment och experiment. De menar att undervisningen bör utformas så att eleverna får olika upplevelser av ämnet. Om texter ska läsas är det vanligen eleverna som läser texten tyst på egen hand. Om de inte förstår texten frågar de läraren.

För att bearbeta de texter eleverna läser är det vanligt att de får frågor till texten som de ska besvara, eleverna får även göra hypoteser och gissa vad de tror kommer att hända vid experiment. Om eleverna ska svara på frågor på egen hand berättar de att de letar efter svaret på frågor till texten utan att ha läst texten för att snabbt bli klara med uppgiften. De har inte fått veta vad som är specifikt för texter i no och har inte pratat om texters kvalitet eller olika lästekniker i ämnet.

Elever och lärare berättar att läraren ibland drar paralleller till elevernas vardag som elkonsument, vattenförbrukning, beskriver hushållsapparater och för samtal om kroppen. Elever som ska lära sig om olika djur i no har fördjupade erfarenheter då de tidigare har "forskat" om djur men detta har inte efterfrågats av läraren och det finns elever som har stora kunskaper om ett djur men som berättar att de nu läser mycket enkla texter för att hinna med fler uppgifter.

Enligt eleverna förekommer det att de läser sina texter för en kamrat eller för klassen men berättar att de sällan får respons på sina texter från kamraterna. Svar på frågor till de texter i no som eleverna arbetar med lämnas till läraren och tycks inte användas för gemensamma diskussioner. Lärarna använder vanligtvis inte texter i så stor utsträckning i no och endast årskurs 6 har en lärobok för varje elev i ämnet. Boken används främst som "uppslagsbok". Läroboken finns även i en lättläst variant som läraren visar eleverna men eleverna tror inte att någon använder den. Enligt lärare och elever används olika texter i no såsom lärobokstexter och instruktioner, men även bilder används som utgångspunkt i undervisningen.

I samtal med lärare framkommer att framförallt kunskapsuppföljningen i no varit bristfällig och överlämningar i form av vilka ämnesområden som bearbetats och vilka kunskaper eleverna har saknas i vissa klasser. För att veta om eleverna når målen i no görs en kunskapsuppföljning inför utvecklingssamtalet via de skriftliga omdömena. Någon sammanställning av måluppfyllelsen är inte gjord på skolan så man kan inte säga om måluppfyllelsen är god eller ej i no. Enligt lärarna är de kunskaper de har om de nationella målen i no inte lika god som kunskapen om målen i svenska.

De mål som ställs upp i de individuella utvecklingsplaner Skolinspektionen tagit del av är inte relaterade till no. De skriftliga omdömena ger en prognos om eleverna beräknas nå målen eller ej utifrån uppnåendemålen i årskurs 5 och 9 med hänvisning till strävmålen.

Miljö och förutsättningar för undervisningen

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att skolans miljö i stort stödjer läsprocessen. Skolinspektionen bedömer att rektorn inte har kunskap om måluppfyllelsen i no och att lärarna be-

höver fördjupa det pedagogiska utvecklingsarbetet mellan lärarna inom arbetslaget men också mellan avlämnande och mottagande lärare och att lärarna ges möjlighet till kompetensutveckling.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i de naturorienterande ämnena med inriktning mot läsprocessen så att:

- skolans resultat i naturorienterande ämnen följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen
- lärarna ges möjlighet till kompetensutveckling och samverkan med inriktning mot läsprocessen

Skolinspektionens iakttagelser

Undervisningen i no sker främst i det ordinarie klassrummet i årskurserna 4 och 5. Årskurs 6 undervisas dels i skolans labbsal, dels i klassrummet. Den labbsal som finns på skolan är mycket sliten och ska renoveras, labbsalen innehåller ingen it-utrustning. Vare sig skolans bibliotek eller bibliotekscentralen används i no.

Lärarna berättar att de fört pedagogiska samtal mellan årskurserna 4 och 5 i no detta läsår, men att läraren som undervisar i no i årskurs 6 främst fört samtal kring pedagogiska frågor med lärare i de övre årskurserna. Läsutveckling och lästräning har främst fokuserats i svenskundervisningen, men lärarna är medvetna om att en god läsförståelse har en stor betydelse för resultaten i samtliga ämnen. Skolan har inte gjort någon sammanställning av måluppfyllelsen i no på skolan.

Samtliga lärare som undervisar i no är behöriga för att undervisa dessa ämnen, men flera lärare uttrycker att de inte undervisat i no på flera år och att de behöver kompetensutveckling i dessa ämnen men att detta inte har hörsammats. Enligt rektorerna har viss kompetensutveckling erbjudits men avböjts.

I ärendets slutliga handläggning har undervisningsråden Marie Karlsson och Marita Bergman samt utredaren Lena Stadler deltagit.

På Skolinspektionens vägnar

Bertil Karlhager
Enhetschef

Kristina Svensson
Undervisningsråd

Kopia till: Göteborgs kommun

Bilaga 1**Bedömningsunderlag**

Den konkreta granskningen och de beslut som Skolinspektionen har fattat utgår från tre bedömningsområden med fokus på läsprocessen: *skolans organisation av undervisningen, skolans bearbetning av och kommunikation kring texten* samt *skolans miljö och förutsättningar för undervisningen*. Dessa kommer från författningstexter och aktuell forskning samt Skolverkets tidigare granskning av läs- och skrivprocessen. Inom de tre områdena har sedan ett antal bedömningskriterier fastställts från Skolinspektionens sida och utgjort grunden för de skolbeslut som formulerats för de 31 skolor som ingått i granskningen.

Skolans organisation av undervisningen

För att bedöma skolans organisation av undervisningen i svenska och naturorienterande ämnen utifrån fokus på läsprocessen har Skolinspektionen utgått från två kriterier. Det första handlar om att *undervisningen ska organiseras så att eleverna ges möjlighet till kommunikation och samarbete*. Alla elever ska, enligt författningstext, "få rika möjligheter att samtala, läsa och skriva för att utveckla och få tilltro till sin språkliga förmåga". En viktig aspekt är att språket utvecklas i ett socialt samspel med andra.² Utifrån forskning utgår kriteriet från vikten av en så kallad flerstämmig språkmiljö – det vill säga att alla elevers röster ska göras hörda i tal och skrift.³ En aktiv lärare skapar möjligheter till kommunikation och samverkan mellan lärare och elever samt mellan eleverna. Exempel på detta är att eleverna får arbeta i olika gruppkonstellationer. När en ny text ska läsas är det viktigt att eleverna får göra detta på olika sätt, genom läsning i helklass, grupp/par, genom såväl högläsning som tyst läsning.⁴

Det andra kriteriet handlar om att *undervisningen organiseras och genomförs i samverkan med eleverna*. Bedömningsstödet för detta är att läraren ska utgå från att eleverna kan och vill ta ett personligt ansvar för sin inläring samt i undervisningen utgå från varje individs erfarenheter och tänkande. Enligt skollagen ska alla i skolan verka för att de demokratiska principerna att kunna påverka, ta ansvar och vara delaktig, ska omfatta alla elever.⁵ Elevers motivation till vidare läsning ökar om de ges möjlighet att välja egna texter.⁶

Skolans bearbetning av och kommunikation kring texten

Bedömningsområdet skolans bearbetning av och kommunikation kring texten är granskningens kärna och innehåller flera av de kriterier som fokuserar på undervis-

² Lpo 94, Kursplanen i svenska.

³ Dysthe (1996).

⁴ Se Dysthe (1996), Liberg (1993), Liberg (1996), Liberg (2006), Wiksten Folkeryd - af Geijerstam - Edling (2006).

⁵ Lpo 94, 2.2

⁶ se Molloy (2002), Fast (2007), Olin-Scheller (2006), Smidt (1989).

ningskvaliteten när det gäller själva läsprocessen. De kriterier som utgjort granskningens underlag handlar om att *eleverna möter olika slags texter, texterna väljs utifrån elevens utvecklingsnivå, lärarna förbereder läsning genom att ge eleven förförståelse till texten, eleverna bearbetar texter och kommunicerar kring texter i undervisningen och varje elevs kunskapsutveckling gällande läsning utvärderas och bedöms.*

Bedömningsunderlaget för kriteriet *eleverna möter olika slags texter* är att eleverna ska utveckla sin förmåga att läsa, förstå, tolka och uppleva texter av olika slag, enligt kursplanen i svenska. I de naturorienterande ämnena ska eleverna, enligt kursplanens mål att uppnå i årskurs 5, ha inblick i olika sätt att göra naturen begriplig. Det innebär dels ett naturvetenskapligt sätt med dess systematiska observationer, experiment och teorier, dels det sätt som används i konst, skönlitteratur, myter och sagor.⁷ För att utveckla sin förmåga att förstå texter är det av stor vikt att eleven får möta olika slags texter, skrivna för olika syften.

För kriteriet *texterna väljs utifrån elevens utvecklingsnivå* utgår Skolinspektionens bedömning från att lärarna ska organisera och genomföra arbetet så att eleverna utvecklas efter sina förutsättningar. Samtidigt ska eleverna stimuleras att använda och utveckla hela sin förmåga.⁸ I forskning framgår att texterna bör väljas efter elevens utvecklingsnivå d.v.s. även ge utrymme för mera krävande texter för att ge förutsättningar för utveckling.⁹

För kriterierna *lärarna förbereder läsning genom att ge eleven förförståelse till texten* och *eleverna bearbetar texter och kommunicerar kring texter i undervisningen* bedömer Skolinspektionen utifrån att undervisningen ska leda till att eleverna utvecklar förmågan att utnyttja olika möjligheter för att hämta information. De ska tillägna sig kunskap om mediernas språk och funktion samt utveckla sin förmåga att tolka, kritiskt granska och värdera olika källor och budskap. Eleverna ska kunna anpassa läsningen och arbetet med texten till dess olika syften. Svenskämnet utvecklar tillsammans med andra ämnen i skolan elevernas kommunikationsförmåga, tänkande och kreativitet. Enligt läroplanen ska varje elev utveckla ett rikt och nyanserat språk. Skolan ansvarar för att varje elev behärskar det svenska språket och kan lyssna och läsa aktivt och uttrycka idéer och tankar i tal och skrift.¹⁰

Enligt kursplanen för de naturorienterande ämnena ska eleverna utveckla ett kritiskt och konstruktivt förhållningssätt till egna och andras resonemang med respekt och lyhördhet för andras ställningstaganden.¹¹

I forskning framkommer att arbetet med förförståelsen av en text ska hjälpa eleverna att förstå en text. Den är viktig för själva läsningen och även för den tankemässiga bear-

⁷ Kursplanen för de naturorienterande ämnena.

⁸ Lpo 94.

⁹ Se Vygotskij (2001), Appleyard (1990).

¹⁰ Lpo 94.

¹¹ Kursplanen för de naturorienterande ämnena.

betningen av texten. I arbetet med att skapa förförståelse är det också väsentligt att elevernas tidigare kunskaper och erfarenheter lyfts upp och att texten sätts in i ett meningsfullt sammanhang.¹²

När läraren/eleven ska läsa en ny text är det betydelsefullt att hon/han gör det på olika sätt; läsning för hela klassen, läsning i grupp/par, högläsning och tyst läsning. Högläsning är viktigt i klassrummen, både av lärare och av elever i smågrupper.¹³

Genom bearbetningen av texten ska eleven erhålla en djupare läsförståelse av texten, där elevens kunskaper och erfarenheter ska utvecklas och fördjupas. Bearbetningen rör både textens innehåll och struktur. I en bearbetning av textens innehåll bör utrymme ges för läraren och eleven att sammanfatta innehållet, identifiera budskapet, jämföra texten med andra texter, generalisera, förutse händelseförloppet och värdera texten. I en bearbetning av texters struktur ska eleven få en större medvetenhet om textens syfte, stil och mottagare.¹⁴

För att utveckla sin medvetenhet kring att det finns olika texttyper och olika sätt att läsa bör eleven ges möjlighet att möta olika texter och använda sig av olika lässtrategier. Det är även väsentligt att göra eleverna medvetna om olika texttypers kännetecken i form och språk samt att diskutera vad som är en god respektive mindre god text.¹⁵

Samtalet har stor betydelse för att utveckla förmågan att läsa. I ett textsamtal ges eleverna möjlighet att återberätta och beskriva innehållet, ställa frågor kring innehållet och göra förutsägelser om vad som kan hända. I samband med att de läser och samtar om en text blir elevens tankar formulerade. I en språkmiljö som främjar läsutveckling är det centralt att det finns utrymme för olika uttrycksformer som exempelvis samtal, bildskapande och drama. De olika uttrycksformerna bör ge eleverna utrymme att på olika sätt uttrycka erfarenheter och åsikter om texters innehåll och därmed fördjupa sin textförståelse.¹⁶ Skrivandet är också en central del för att eleverna ska få uttrycka vad de tänker.¹⁷

I kriteriet *varje elevs kunskapsutveckling gällande läsning utvärderas och bedöms*, ingår att utgångspunkten för bedömningen av elevernas kunskapsutveckling i svenska och de naturorienterande ämnena är de mål och kriterier som fastställs i de nationella kursplanerna. Till stöd för bedömningen ska lärare även använda de nationella ämnesproven i svenska i årskurserna 3, 5 och 9. En dokumentation av elevens kunskapsutveckling i ämnet svenska och naturorienterande ämnen görs i elevens individuella utvecklingsplan med skriftliga omdömen. Denna ska ge information om hur långt eleven har kommit i sin utveckling i förhållande till de nationella målen och den lokala pedago-

¹² Se Reichenberg (2003) och (2008), Langer (1995), McCormick (1994).

¹³ Se Smidt (2004), Brink (2009), Kuyumcu (2004), Hedeboe (2002).

¹⁴ Se Keene - Zimmermann (1997), Torell red. (2002).

¹⁵ Se Ewald (2007).

¹⁶ Thorson "(2005), Dysthe (1996) Hultin (2009) och (2006).

¹⁷ Løkenstgard Hoe, (2002), Molloy (1996).

giska planeringen och lyfta fram elevens utvecklingsmöjligheter samt vara ett redskap för ett ökat ansvar för det egna lärandet.¹⁸

Skolans miljö och förutsättningar för undervisningen

För bedömningsområdet som behandlar skolans miljö och förutsättningar för undervisningen i svenska och naturorienterande ämnena fokuserar granskningen på tre kriterier. Den första handlar om att *skolans fysiska miljö stödjer läsprocessen*. Detta grundar sig övergripande på att rektorn, enligt författningarna, har det yttersta ansvaret för att en fysisk miljö utformas så att den stödjer elevernas inläring.¹⁹ Vidare beskriver forskning att i den fysiska miljön är faktorer som tillgång till olika slags texter, särskilda läsmiljöer och exponering av böcker av vikt. Vidare är tillgången till och användningen av ett bibliotek och bibliotekarier betydelsefull.²⁰

De två andra kriterierna handlar om att *skolans resultat följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen* och att *lärarna ges möjlighet till kompetensutveckling och samverkan med inriktning mot läsprocessen*. Enligt författningarna gäller att som pedagogisk ledare och chef för lärarna och övrig personal har rektorn det övergripande ansvaret för att verksamheten i sin helhet inriktas in på att nå de nationella målen. Rektorn har även ansvar för att skolans resultat följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen, skolplanen och till den lokala arbetsplanen. Rektorn har särskilt ansvar för att personalen får den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt skall kunna utföra sina uppgifter. Skolans organisation ska ge förutsättningar för god undervisningskvalitet genom att lärarna har den kompetens som krävs, att det ges möjlighet till kompetensutveckling, tid för pedagogiska samtal m.m.²¹

¹⁸ 7 kap. 2 § grundskoleförordningen.

¹⁹ Lpo 94

²⁰ Langer (2005), Limberg et al (2002), Rosenblatt (2002).

²¹ Lpo 94

Bilaga 2**Referenslista**

- Appleyard JA., (1990), *Becoming a Reader. The experience of fiction from childhood to adulthood.*
- Brink L., (2009), "Bättre läsning och bättre skrivande – men hur? Om grupprocesser och textrörlighet" i Jönsson K. (red), *Bygga broar och öppna dörrar . Att läsa, skriva och samtala om texter i förskola och skola.*
- Brink L (2005), "Boksamtal under mellanåren" + "Välja bok" i Kåreland L., (red.), *Modig och stark eller ligga lågt. Skönlitteratur och genus i skola och förskola.*
- Brink L., (2000), *Försvunna bokslukare? Om läslust och läsvanor hos elever i grundskolan i fyra Gävleborgskommuner.*
- Bryman, A., (1997), *Kvantitet och kvalitet i samhällsvetenskaplig forskning.*
- Dysthe O., (1996), *Det flerstämmiga klassrummet. Att skriva och samtala för att lära.*
- Ejlertsson G., (1996), *Enkäten i praktiken, en handbok i enkätmetodik.*
- Ewald A., (2007), *Läskulturer, elever och litteraturläsning i grundskolans mellanår.*
- Fast C., (2007), *Sju barn lär sig läsa och skriva: familjeliv och populärkultur i mötet med skola och förskola.*
- Gustafsson, J-E. och Rosén, M., (2004), *Förändringar i läskompetens 1991-2001. Forskning i fokus, nr 22. Myndigheten för skolutveckling.*
- Hedeboe B. (2002) *Når vejret læser kalenderen... En systemisk funktionel genreanalyse av skrivepædagogiske forløp*
- Holme, Idar Magne – Solvang, Bernt Krohn (1991), *Forskningsmetodik, om kvalitative og kvantitative metoder.* Lund.
- Hultin E. (2009) *Det ovanliga i vanliga klassrumssamtal i Makt, mening motstånd. Litteraturundervisningens dilemman och möjligheter.*
- Hultin E. (2006) *"Samtalsgenrer i gymnasieskolans litteraturundervisning"* Örebro Universitet.
- Jönsson K red.. (2009) *Att läsa, skriva och samtala om texter i förskola och skola.*
- Keene EO - Zimmermann S (1997) *Mosaic of Thought. Teaching Comprehension in a reader's workshop*
- Kursplaner och betygskriterier för grundskolan 2000
- Kuyumcu E. (2004) *Genrer och stämmor i skolans språkutvecklande arbete" i Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle*
- Langer J. (2005) *Litterära föreställningsvärldar. Litteraturundervisning och litterär förståelse*
- Liberg C., (2009), "Svenska elevers läsförmåga" i *Perspektiv på läsning, Svensklärarföreningens årskrift 2009.*

- Liberg C., (2006), "Elever som textresurser i mötet med skriftspråkliga textvärldar" i Bjar L., (red.), *Det hänger på språket*.
- Liberg C., (1996), "Läsförståelse" i Gisela Håkansson & Ulrika Nettelbladt red. *Språkförståelse. Rapport från ASLAS höstsymposium Lund 9-11 november 1996*
- Liberg C., (1993), *Hur barn lär sig läsa och skriva*.
- Limberg L., (2002), *Informationssökning och lärande 2002*.
- Lpo 94, *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet och de frivilliga skolformerna*.
- Løkensgard Hoel T., (2002), *Skriva och samtala*.
- Malmgren LG., (1997), *Åtta läsare på mellanstadiet. Litteraturläsning i ett utvecklingsperspektiv*.
- McCormick K., (1994), *The culture of reading and the teaching of English*.
- Molloy G., (2002), *Läraren, Litteraturen, Eleven. En studie om läsning av skönlitteratur på högstadiet*.
- Olin-Scheller K., (2006), *Mellan Dante och Big brother. En studie om gymnasieelevers textvärldar*.
- Rosenblatt L., (2002), *Litteraturläsning som utforskning och upptäcktsresa*
- Samtalsgenrer i gymnasieskolans litteraturundervisning. En ämnesdidaktisk studie. Örebro Universitet* (2006).
- Skolverket (2008), *Språket på väg. Ett diagnosmaterial i svenska och svenska som andraspråk för grundskolans åk 6-9*.
- Skolverket (2007), *Vad händer med läsningen? En kunskapsöversikt om läsundervisningen i Sverige 1995-2007. Rapport nr 304*.
- Skolverket (2007), *Pirls 2006. Läsförståelse hos elever i årskurs 4 – i Sverige och i världen. Rapport nr 305*.
- Skolverket (2006), *Med fokus på läsförståelse. En analys av skillnader och likheter mellan internationella jämförande studier och nationella kursplaner. Skolverkets aktuella analyser*.
- Skolverket (2004), *Nationella utvärderingen av grundskolan 2003. Rapport nr 250 och 251*.
- Skolverket (1998), *Läs- och skrivprocessen som ett led i undervisningen. Nationella kvalitetsgranskningar*.
- Smidt J., (2004), *Sjanger og stemmer i norskrommet*.
- Smidt J., (1989), *Seks lesere på skolen. Hva de søkte, hva de fant*.
- SOU 1997:108 (1997) *Att lämna skolan med rak rygg – om rätten till skriftspråket och om förskolans och skolans möjligheter att förebygga och möta läs- och skrivsvårigheter*.
- Thorsson S., (2005), *Den dubbla receptionen: om litteratursamtal mellan elever och deras svensklärare*.
- Torell Ö. (red.), *Hur gör man en litteraturläsare? Om skolans litteraturundervisning i Sverige, Ryssland och Finland 2002*.

Regeringsbeslut U97/4444/S. Regeringens uppdrag till Statens skolverk angående nationella kvalitetsgranskningar år 1998.

Reichenberg M., (2008), *Vägar till läsförståelse: texten, läsaren och samtalet*.

Reichenberg M., (2006), "Att läsa mellan och bortom raderna" i Bjar L., (red.), *Det hänger på språket*.

Reichenberg M., (2000), *Röst och kausalitet i lärobokstexter: en studie av elevers förståelse av olika textversioner*

Vygotskij L.S., (1934/2001), *Tänkande och språk*.

Wiksten Folkeryd J. - af Geijerstam Å. - Edling A., (2006 A) "Textrörlighet – hur elever talar om egna och andras texter" i Bjar L., (red.), *Det hänger på språket*.